
การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19
ACADEMIC ADMINISTRATION ACCORDING TO THE FOUR IDDHIPĀDA PRINCIPLE
IN THE COVID-19 CRISIS

พัฒนพรชัย เมฆวิไลย์ Patpornchai Mekwilai
โรงเรียนวัดมาบปลาเค้า Watmapplakao School, Thailand
Corresponding Author E-mail: surachaihongtrakool@gmail.com

Article Received: February 9, 2022, Revised: February 22, 2022, Accepted: February 22, 2022

บทคัดย่อ

บทความนี้จะได้นำเสนอการบริหารงานวิชาการโดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ในสถานการณ์ปัจจุบันที่อยู่ในการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อันเป็นแนวทางให้ผู้บริหารได้นำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานวิชาการ โดยการสร้างให้ผู้บริหารและครูเกิดความพอใจในการทำงานวิชาการ มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญา และไตร่ตรองงานวิชาการอย่างรอบคอบ เพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นได้ ซึ่งมีวิธีการสอนที่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันประกอบด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม และการสอนออนไลน์ทั้งออฟไลน์

คำสำคัญ: การบริหารงานวิชาการ, วิธีการสอน, อิทธิบาท, โควิด 19

ABSTRACT

This article presented the academic administration by integrating with the four Iddhipāda in the epidemic of COVID-19 situation, which was a guideline for administrators to apply in academic administration by creating satisfaction for administrators and teachers in academic work, persistence in working continuously, consider the work wisely and carefully scrutinized academic work to solve problems in the crisis of learning and teaching management according to the situation to be better. The suitable teaching method for the current situation, consisting of online teaching through a variety of technology mediums, teaching through video clips, easy teaching interspersed with difficult, online teaching using mixed media and mixing of offline and online teaching.

Keywords: Academic Administration, Teaching Method, Iddhipāda, Covid-19

บทนำ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาตินโยบายการปฏิรูประบบบริหารจัดการในการบริหารและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ได้กำหนดให้การบริหารระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเป็นยุทธศาสตร์ และได้กำหนดมาตรการในการดำเนินการไว้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ปรับระบบบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 2) เร่งรัดการกระจายอำนาจให้สถานศึกษา 3) ส่งเสริมให้ใช้กระบวนการบริหารแบบมีส่วนร่วม 4) สร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคม และ 5) ส่งเสริมการบริหารที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ ปัจจุบันมีการปรับโครงสร้างการบริหารการศึกษาขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2545 ได้กำหนดนิยามของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา หมายความว่า มีการร่วมสถานศึกษาที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติและกรมสามัญศึกษาตามโครงสร้างเดิมที่มีบริบทต่างกัน ดังนั้น จึงต้องพยายามพัฒนาระบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานให้มีประสิทธิภาพ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่ประชาชนจึงต้องนำหลักการดังกล่าวมาดำเนินการโดยมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ ทำให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) ถ้าหากโรงเรียนดำเนินการไม่เป็นไปตามแผนการพัฒนาระบบบริหารงานวิชาการก็น่าจะพิจารณาได้ว่าโรงเรียนประสบความล้มเหลว ในทางตรงกันข้ามโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานวิชาการโรงเรียนนั้นก็สมควรได้รับการยกย่องยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่ดำเนินการกิจได้ผล (อุทัย บุญประเสริฐ, 2538) การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญยิ่งเปรียบเสมือนหัวใจของโรงเรียน โรงเรียนจะมีคุณภาพหรือด้อยคุณภาพขึ้นอยู่กับการบริหารงานวิชาการ ถ้างานวิชาการอ่อนงานด้านก็อ่อนตาม (Van Miller, 1965) ซึ่งการบริหารงานในโรงเรียนที่สำคัญที่สุดก็คือการบริหารงานวิชาการ ถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จและความล้มเหลวในการจัดการศึกษาโดยเฉพาะการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของประเทศ (รุ่ง แก้วแดง, 2541)

วิกฤตโควิด-19 ชี้ให้เห็นว่าทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มีความสำคัญมาก ทั้งการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ ความเข้าใจใจผู้อื่นมองตัวเองเป็นพลเมืองโลกและมองผู้อื่นด้วยความเชื่อมโยงกันในระดับโลก มีความสามารถในการแก้ไขสถานการณ์เวลาเจอเหตุการณ์ไม่คาดฝัน รวมถึงเรื่องความรู้ใหม่ๆ เช่น ทักษะด้านดิจิทัลหรือการเงินและทักษะการจัดการตัวเอง ภาวะผู้นำการทำงานร่วมกับผู้อื่น ถ้าพูดให้ชัดขึ้น คือเมื่อเกิดโควิด 19 ตอนแรกเห็นว่ามันเป็นเรื่องสุขภาพเป็นโรคระบาดคิดว่าต้องพึ่งแพทย์เป็นหลัก แต่พอเหตุการณ์เริ่มบานปลายและเหมือนว่าต้องอยู่กับมันไปอีกระยะหนึ่ง ทีนี้โควิด 19 จึงไม่ใช่แค่เรื่องสุขภาพ แต่เป็นประเด็นที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญทางด้านสังคมศาสตร์หลายศาสตร์ รวมถึงศาสตร์ด้านมานุษยวิทยา มีความเข้าใจใจ มองเห็นความต้องการที่แตกต่างกันของคนที่แตกต่างกันในวิกฤต อีกทั้งวิธีการที่พยายามใช้แก้ปัญหาในยุคโควิด 19 ทั้งกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ การแพทย์ หรือทางสังคม รวมถึงนโยบายสาธารณะต่างๆ ก็ล้วนเกี่ยวพันกับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ทั้งสิ้น ทักษะดังกล่าวจึงสำคัญมากในการเอาตัวรอด (ไชยิตา ศิริมัน, 2564) การบริหารงานด้านวิชาการของสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งที่ได้รับผลกระทบในด้านการจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลที่ต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ การบริหารงานวิชาการตามหลักอภิปรัชญา 4 ในวิกฤตการณ์โควิด 19 จึงเป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษาทุกแห่งสามารถนำหลักพุทธธรรมในพุทธศาสนามานำมาบูรณาการให้ผ่านพ้นวิกฤตการณ์ดังกล่าวให้ผ่านพ้นไปได้ด้วยดี

หลักการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

การบริหารงานวิชาการถือว่าเป็นหลักสำคัญของการบริหารการศึกษาหรือบริหารสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งการบริหารงานวิชาการอันเป็นการบริหารกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนในสถานศึกษาเพื่อให้การเรียนการสอนเกิดผลดีมีประสิทธิภาพ (วินิจ เกตุขำ, 2542) การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาอันเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ (รุจิรุ ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, 2545) ภารกิจที่สำคัญของสถานศึกษาที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่หลักสูตรกำหนด (วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2545) การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน (ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2546) และการบริหารงานด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา (กมล ภู่อาระ, 2547)

การบริหารงานวิชาการเป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่ช่วยส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพและมาตรฐานจนบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา โดยมีนักวิชาการได้กล่าวถึงขอบข่ายและองค์ประกอบของการบริหารงานวิชาการไว้ ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้กำหนดกรอบงานด้านวิชาการเพื่อกระจายอำนาจไปยังสถานศึกษาซึ่งมีขอบข่ายงานและภารกิจสอดคล้องกัน ได้แก่ 1) งานพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 2) งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้ 3) งานวัดผล ประเมินผลและเทียบโอน 4) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา 5) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

วินิจ เกตุขำ (2542) ได้อธิบายขอบข่ายงานวิชาการว่าควรจะต้องประกอบด้วยงานวิชาการ ได้แก่ 1) งานเกี่ยวกับการบริหารครูอาจารย์ ได้แก่ งานจัดครูอาจารย์ งานพัฒนาครูอาจารย์ งานบำรุงขวัญครูอาจารย์ 2) งานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร ได้แก่ งานพัฒนาหลักสูตร งานทำแผนการสอนงานแบบเรียน งานจัดทำตารางสอน งานพัฒนาหลักสูตรสำหรับชุมชน 3) งานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน ได้แก่ งานเตรียมการสอน งานพัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนการสอน งานนิเทศการเรียนการสอน 4) งานที่เกี่ยวกับการสนับสนุนการเรียนการสอน ได้แก่ งานทะเบียนนักเรียน งานห้องสมุด งานแนะแนวการศึกษา งานบริการสื่อและเทคโนโลยีการสอน 5) งานที่เกี่ยวข้องกับการวัดผลและประเมินผลการศึกษา ได้แก่ งานข้อสอบมาตรฐานและคลังข้อสอบ งานวัดและประเมินผลการเรียน งานประเมินโครงการหรือการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนหรือสถานศึกษา 6) งานที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับชุมชน ได้แก่ งานการใช้แหล่งทรัพยากรชุมชน งานบริการทางวิชาการแก่ชุมชน

กมล ภู่อาระ (2547) ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานวิชาการประกอบด้วย 1) การบริหารหลักสูตร 2) การบริหารการเรียนการสอน 3) การบริหารการประเมินผลการเรียน 4) การบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา 5) การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ 6) การบริหารการวิจัยและพัฒนา 7) การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ 8) การบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ

ธีระ รุณเจริญ (2546) ได้เสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการ และจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยมีหลักการและแนวคิด สรุปได้ดังนี้

1. ยึดหลักให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นไปตามกรอบหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างแท้จริงโดยมีครูผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

2. มุ่งส่งเสริมสถานศึกษาให้จัดกระบวนการเรียนรู้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญสูงสุด
3. มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนและสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ รวมทั้งเป็นเครือข่ายและแหล่งการเรียนรู้
4. มุ่งจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน โดยจัดให้มีดัชนีชี้วัดคุณภาพการจัดการหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ สามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้ทุกช่วงชั้นทุกระดับ เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา
5. มุ่งส่งเสริมให้มีการร่วมมือเป็นเครือข่าย เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพคุณภาพในการจัดและพัฒนาการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาทุกชนิดในสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีคุณภาพ และมาตรฐานสูงสุด และถือเป็นภารกิจสำคัญที่สุดที่ช่วยให้หลักสูตรสถานศึกษาประสบผลสำเร็จ โดยมีองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาประกอบด้วยหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอน การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา การบริหารโครงการทางวิชาการอื่นๆ การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศทางวิชาการ และการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งแต่ละงานล้วนเป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้การเรียนการสอนในสถานศึกษาประสบความสำเร็จ

หลักอริยาบท 4 ที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ

หลักอริยาบท 4 ที่ส่งเสริมการบริหารงานวิชาการ เป็นหลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงาน ต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอริยาบททั้ง 4 ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจน เป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งและเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้นที่มาและความหมายของหลัก อริยาบทจึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์ไว้ว่า อริยาบท 4 ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยฉันทาสมาธิและปธานสังขาร 2) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร 3) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร 4) เจริญอริยาบทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร (อภ.วิ. (ไทย) 35/431/342.) นอกจากนี้ พุทธทาสภิกขุ (2549) ได้กล่าวว่า อริยาบท 4 ไว้ว่าคือ บทของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอริยาบท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัวคนที่มีการทำงานย่อมทำงานด้วยความพอใจความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอริยาบททั้ง 4 ประการนั้นโดยไม่รู้สีกตัว และพระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) (2545) ได้เขียนเกี่ยวกับอริยาบท 4 สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จหรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่าคืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่ามีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีนี้ ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย คือ 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำจึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้ 2) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ 3) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้ 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา ดังนั้น หลักความสำเร็จปฏิบัติตามหลักธรรมที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการที่เรียกว่า อริยาบท ธรรมให้ถึงความสำเร็จ ซึ่งมี 4 ข้อ คือ

1. ฉันทะ รักงาน การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือ เพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

2. วิริยะ สู้งาน ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน คือ พากเพียรทำ ขยัน หมั่นประกอบหมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ทอดถอย ก้าว ไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

3. จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง คือ เอาจิตฝักใฝ่ ตั้งจิต รับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

4. วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา ไตรตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่ทำให้ประสบความสำเร็จเป็นบันไดแห่งความสุขและความสำเร็จ คนเราเมื่อมีความรัก ความพอใจ ขยันหมั่นเพียรความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอการทำงานย่อมมีประสิทธิภาพและคนทำงานก็ย่อมมีความสุข คือ 1) ฉันทะ รักงาน 2) วิริยะ สู้งาน 3) จิตตะ ใส่ใจงาน และ 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่เกิดขึ้นในช่วง 1 ปีที่ผ่านมาส่งผลให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) ได้มีการปรับรูปแบบการประเมินภายนอกไปอยู่ในรูปแบบออนไลน์ เพื่อไม่ให้กระทบต่อสถานศึกษาในการรับประเมินคุณภาพภายนอกประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 โดยการบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 จะเน้นการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับบริบทของสถานการณ์ เมื่อพิจารณาถึงการศึกษายุคใหม่ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสถานการณ์โลกศตวรรษที่ 21 โดยมีการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารการศึกษา เพราะความอยู่รอดของระบบการศึกษาในวันนี้ ไม่ขึ้นอยู่กับค่าเล่าเรียนหรือการทำมาหากินกับผู้เรียนอีกต่อไป แต่ขึ้นอยู่กับรูปแบบของธุรกิจใหม่ (New Business Model) ที่ทำให้การศึกษามีความหมายและศักยภาพที่จะเชื่อมโยงกับแหล่งงาน การพัฒนาทักษะ ประสบการณ์ และความรู้ของบุคคล ซึ่งการบริหารการศึกษาและระบบระเบียบในการจัดการการศึกษาต้องจัด ‘ระบบการสั่งการ’ ปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือเปลี่ยน โครงสร้างการบริหารแนวตั้ง (vertical) ให้เป็นการบริหารที่สอดคล้อง เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอน (horizontal) การบริหารจัดการในแนวนอนนี้จะทำให้เกิดการเชื่อมต่อความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และสัมพันธภาพใหม่ไปสู่เป้าหมายร่วมกันและจะช่วยเชื่อมถึงแหล่งงาน ประสบการณ์ การสร้างเสริมและพัฒนาทักษะแบบต่างๆ ของสถานประกอบการ ตลอดจนเคลื่อนเข้าเป็นภาคส่วนและเคลื่อนไหวภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจสังคมในทุกกระดับการปรับสร้างมิตินี้ควรเริ่มตั้งแต่กลุ่มเศรษฐกิจสังคมที่ใกล้ตัวที่สุดไปสู่โครงสร้างรวม ประเด็นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงนี้คือความเคลื่อนไหวใหม่จะช่วยจัดการปิดกั้นกีดกันศักยภาพและความคิดสร้างสรรค์ของกลุ่มคนที่ทำงานในองค์กรด้วยกัน ทั้งยังก่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการระบบและองค์กรโดยรวมได้อย่างน่าพึงพอใจ พิธีกรรมที่รุกรังและความไม่รู้ของคนบางกลุ่ม ตลอดจนกฎระเบียบที่ล้าหลัง ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการสร้าง

ความเปลี่ยนแปลง แต่หากขจัดได้ก็จะเห็นความก้าวหน้าขององค์กรปรากฏขึ้นแทนที่ ยิ่งถ้ามีความต่อเนื่อง
เข้มแข็งในมิตินี้ องค์กรการศึกษาก็จะเกิดวัฒนธรรมองค์กรแบบใหม่ที่มีส่วนร่วมกับความเปลี่ยนแปลงของโลก
แวดล้อมที่เป็นปัจจุบันกาลอย่างเป็นจริง (Apichart Thongyou, 2563)

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการบริหารงานวิชาการ
ด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตาม
สถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนักภาระงานจะมาก
ต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญา
และไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์
ให้ดีขึ้นได้ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ได้ถอดบทเรียนผลประเมิน
โรงเรียนพบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะสมกับยุคโควิดที่สอดคล้องกับหลักอิทธิบาท 4 โดยมีประเด็นที่น่าสนใจ
(ประชาชาติธุรกิจ, 2564) ดังนี้

1. การสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย ยกตัวอย่างการสอนออนไลน์ของโรงเรียน
เทศบาลบ้านศรีฐาน สังกัดสำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น ที่สถานศึกษาได้ให้ครูใช้โปรแกรม Google
Classroom และแบ่งห้องเรียนตามรายวิชาและระดับชั้นอย่างชัดเจน หลังจากนั้น ครูประจำรายวิชาจะมีการ
เผยแพร่สื่อการสอนใน Google Classroom และส่งลิงก์ห้อง Google Classroom ให้นักเรียนผ่านไลน์กลุ่ม
ของแต่ละระดับชั้น ทั้งนี้สถานศึกษายังมีการสอนออนไลน์แบบสด โดยครูบางรายวิชาจะเลือกสอนผ่าน Line
VDO Call เพราะใช้ง่ายและติดต่อกับผู้เรียนได้สะดวก ซึ่งทางโรงเรียนเปิดกว้างให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการ
ได้ตามความถนัด แต่ถ้านักเรียนที่ไม่มีความพร้อมด้านเทคโนโลยี ครูจะโทรศัพท์นัดให้เข้ามารับใบงาน และใน
ระหว่างรอเปิดเทอมอย่างเต็มรูปแบบ และครูยังได้จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเลือกหนังสือที่ตัวเองชอบ 1 เล่ม
เพื่อมาอ่านให้เพื่อนๆ และครูผู้สอนฟังผ่านทาง Google Classroom หรือไลน์กลุ่ม (Line Group) เพื่อ
เสริมสร้างจินตนาการและนิสัยรักการอ่าน พร้อมกับเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

2. การสอนผ่านคลิปวิดีโอ ยกตัวอย่าง โรงเรียนวัดไพร (ถาวรพรหมานุกูล) สังกัดสำนักงานการศึกษา
กรุงเทพมหานคร ที่จัดแผนการสอนออนไลน์ไว้ตลอดทั้งภาคการศึกษา เพื่อรองรับสถานการณ์การแพร่ระบาดของ
ของโควิด-19 โดยทางสถานศึกษาจะเน้นการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบส่งคลิปวิดีโอการสอนที่เตรียมการ
โดยครูประจำรายวิชา พร้อมทั้งแบบฝึกหัด บทเรียน รวมไปถึงการใช้ข้อมูลจากการศึกษาทางไกลผ่าน
ดาวเทียม (DLTV) และยูทูป (YouTube) เพื่อให้ผู้เรียนมีช่องทางการเรียนรู้ที่หลากหลายช่องทางส่วนวิชาที่มี
ความยากและซับซ้อน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ครูผู้สอนจะอัดคลิปวิดีโอ และอธิบายการทำโจทย์แต่ละข้อเสมือน
การสอนในชั้นเรียนจริง โดยสื่อการเรียนทั้งหมดจะส่งผ่านไลน์กลุ่มของแต่ละระดับชั้น ส่วนการแจกใบงานทาง
สถานศึกษาจะให้ผู้ปกครองเป็นผู้มารับใบงานที่สถานศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งสถานศึกษาได้จัดตารางเวลาการรับ
ใบงานตามมาตรการเว้นระยะห่างทางสังคม

3. การสอนแบบง่ายสลับยาก ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียนเซนต์ฟรัง
ซิสซาเวียร์คอนแวนต์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สถานศึกษามีการเตรียมความพร้อมครู
แต่ละรายวิชา เพื่อให้ครูจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ในรายวิชาที่สามารถทำได้ เช่น วิชาภาษาไทย
ภาษาต่างประเทศ ส่วนวิชาใดที่จำเป็นจะต้องเรียนในห้องเรียน หรือรายวิชาการปฏิบัติอย่างเช่น วิชา
วิทยาศาสตร์ วิชาคณิตศาสตร์ที่ครูจะต้องอธิบายโจทย์ ทางครูจะเก็บไว้ก่อน เพราะส่วนใหญ่เด็กจะมีสมาธิ
เพียงแค่ประมาณ 3 ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้น การเรียนออนไลน์จึงไม่เหมาะจะสอนในวิชาที่ยากและซับซ้อน

4. การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม ยกตัวอย่างการจัดการเรียนการสอนออนไลน์ของโรงเรียน
สาธิตพัฒนา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ที่ทางโรงเรียนได้มีการปรับหลักสูตรการสอนให้

เหมาะสมกับระบบออนไลน์ให้ได้มากที่สุด มีการสอนออนไลน์แบบสดผ่านโปรแกรมไมโครซอฟท์ทีม (Microsoft Teams) โดยเน้นให้ครูทำหลักสูตรที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย และสนุก พร้อมจัดกิจกรรมให้เด็กได้มีส่วนร่วม เมื่อครูได้ออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แล้วจะนำมาเสนอให้กลุ่มเพื่อนครูที่สอนในรายวิชาเดียวกัน ทั้งในระดับเดียวกันหรือต่างระดับชั้น รวมทั้งฝ่ายวิชาการและอาจารย์ที่ปรึกษาจะช่วยกันตรวจสอบเนื้อหา ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อปรับให้แผนการจัดการเรียนรู้ที่น่าสนใจเหมาะสมกับเวลาประมาณ 30-40 นาที และหลังหมดคาบเรียนจะต้องให้เด็กทำแบบทดสอบ เพื่อเป็นการเช็คความรู้ที่เรียนเข้าใจจริง รวมทั้งเป็นการตรวจสอบว่าบทเรียนที่นำไปสอนทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจหรือไม่ เพื่อที่ครูผู้สอนประจำรายวิชาจะได้นำมาปรับแนวทางสำหรับการทำสื่อการเรียนการสอนในครั้งต่อไป

5. การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ กระทรวงศึกษาธิการได้ออกแบบการเรียนออนไลน์ที่เน้นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ทักษะชีวิตที่จำเป็นจากเหตุการณ์ร่วมสมัย โดยครูสามารถใช้ข้อมูลจากเว็บไซต์ “ครูพร้อม” ส่วนการเรียนแบบออฟไลน์จะเน้นให้เด็กทำใบงานตามที่ครูผู้สอนนำไปมอบให้ที่บ้าน แนวทางดังกล่าวจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ในระหว่างช่วงรอยต่อของการปิดภาคเรียน และยังสามารถเข้าถึงความรู้ได้ตามความเหมาะสมและความสะดวกของผู้ปกครองอย่างไรก็ตามการสอนแบบออนไลน์กึ่งออฟไลน์ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าถึงความรู้ได้อย่างเท่าเทียมกันได้อีกด้วย

การบริหารงานวิชาการในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการปรับระบบระเบียบและกฎเกณฑ์ในการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาให้เข้ากับบริบทของสถานการณ์การระบาดของโควิด 19 โดยมีการปรับสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารแนวตั้งให้เป็นการบริหารที่สอดคล้องเชื่อมต่อประสิทธิภาพความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์ โดยการนำมาบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 อันเป็นทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่วามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่วัยพื้นฐานทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมดไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้วเราก็ใช้หลักการต่างๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนั้นก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้ก็คือหลักแห่งความสำเร็จ (พระธรรมปิฎก (ป .อ. ปยุตฺโต), 2543) เพราะอิทธิบาท 4 คือ สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า จิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลาย จิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลาย สิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิต เพราะฉะนั้น ความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจ ไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคง ทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจ และอิทธิบาท 4 ให้ถึงขั้นคือทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรัก ด้วยความพากเพียร ด้วยใจจดจ่อ และใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน (สนอง วรอุไร, 2550)

สรุปได้ว่า แนวทางการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 ด้วยการเน้นให้ผู้บริหารและครูเกิดคุณธรรมในการนำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ โดยผู้บริหารและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงานอย่างรอบคอบเพื่อแก้ไขปัญหาในวิกฤติการณ์การจัดการเรียนการสอนตามสถานการณ์ให้ดีขึ้นโดยการปฏิบัติตามการจัดการเรียนการสอนในแบบเดิมปรับปรุงการสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือให้เป็นการบริหารที่สอดคล้องเชื่อมต่อประสิทธิภาพความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม และการสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์

บทสรุป

การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นการบริหารจัดการสถานศึกษาให้การจัดการเรียนการสอนผ่านพ้นวิกฤติการณ์ของโรคระบาดไปได้โดยส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารจัดการการในแบบเดิมปรับเปลี่ยนสู่การสร้างทีมและเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยน โครงสร้างการบริหารแนวตั้ง ให้เป็นการบริหารที่สอด้ร่อย เชื่อมต่อประสบการณ์ความสามารถของคนในองค์กรและเครือข่ายแบบมีส่วนร่วมในแนวนอนโดยเน้นเป้าหมายของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์สูงสุดด้วยการสอนออนไลน์ผ่านสื่อเทคโนโลยีที่หลากหลาย การสอนผ่านคลิปีวิดีโอ การสอนแบบง่ายสลับยาก การสอนออนไลน์โดยใช้สื่อประสม การสอนออนไลน์กึ่งออฟไลน์โดยผู้บริหรและครูต้องสร้างความพอใจในการทำงาน ถึงแม้สถานการณ์จะหนัก ภาระงานจะมากต้องมีความพอใจในการปฏิบัติงาน มีความเพียรพยายามในการทำงานอย่างต่อเนื่อง พิจารณางานด้วยปัญญาและไตร่ตรองงานต่างๆ อย่างรอบคอบให้ผ่านพ้นวิกฤติการณ์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ รักงาน การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ 2) วิริยะ สู้งาน ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน 3) จิตตะ ใส่ใจงาน ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง 4) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข สรุปผลการศึกษาการบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19 เป็นภาพองค์ความรู้การศึกษา ดังในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 การบริหารงานวิชาการตามหลักอิทธิบาท 4 ในวิกฤติการณ์โควิด 19

เอกสารอ้างอิง

- กมล ภูประเสริฐ. (2547). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เสริมสินพร รีเพรสซิสเท็ม.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: องค์การ รับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). คู่มือการบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- โชษิตา ศิริมัน. (2564). ทักษะการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารในภาวะวิกฤตโควิด-19 ของสถานศึกษา ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31. การประชุมวิชาการระดับชาติ วิทยาลัยนครราชสีมา ครั้งที่ 8 ประจำปี พ.ศ. 2564. วิทยาลัยนครราชสีมา
- ธีระ รุญเจริญ. (2546). การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แอลทีเพรส.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2564). สมศ.ถอดบทเรียนผลประเมิน ร.ร. พบ 5 วิธีการสอนที่เหมาะสมกับยุคโควิด. แหล่งที่มา <https://www.prachachat.net/education/news-679542> สืบค้นเมื่อ 27 ส.ค. 2564.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546). การบริหารงานวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2543). ธรรมะกับการทำงาน. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: พุทธธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2545). ธรรมญูชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 46. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรม ศาสนา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). การงานที่เป็นสุข. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2541). ปฏิวัติการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มติชน.
- รุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม. (2545). การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์.
- วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2545). การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- วินิจ เกตุขำ. (2542). มนุษย์สัมพันธ์สำหรับผู้บริหารยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- สนอง วรอุไร. (2550). ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อัมรินทร์.
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2538). การวางแผนการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Apichart Thongyou. (2563). นวัตกรรมอล กับ 4 ประเด็นสำคัญน่าคิด...ที่จะทำให้ 'การศึกษา' พ้นความ ตกต่ำ ล้าหลัง และความสูญเปล่าไม่รู้จบ!!! แหล่งที่มา <https://www.salika.co/2020/05/17/new-normal-impact-education-must-be-changed/> สืบค้นเมื่อ 17 ต.ค. 2564.
- Van Miller. (1965). The Public Administration of American School. New York: Macmillan Publishing Company.